

Гражина Четвертинська

Вчитель на початку 21-го століття

Вчимося по-іншому і навчасмо по-іншому

У цілому світі триває дискусія про зменшення ролі вчителя у школі. Є ті, хто переживає, що навчати сучасну молодь щоразу складніше, і навіть такі, які ставлять під сумнів роль вчителів або сенс підтримки школи в традиційній формі. Однак, найбільш серйозні дослідження показують, що дуже добрий вчитель і надалі відіграє ключову роль в процесі навчання. Лише його завдання та спосіб роботи повинні відрізнитись від тих, які були колись. Щоразу більше знаємо про те, як люди вчаться. Щоразу краще розуміємо значення мотивації та автономії учнів. Щоразу чіткіше бачимо, що навчання відбувається не лише у школі і, безсумнівно, триває протягом цілого життя, а не лише у той період, коли ми ходимо до школи.

Вчитель на кільканадцять років стає провідником учня країною знань, зовсім необов'язково залишаючись головним джерелом цих знань. Дуже багато інформації учні отримують завдяки сучасним медіа і контактам з оточенням, але школа залишається єдиним місцем, де можна навчатися впорядковано і систематично. Ті, хто навчається, потребують фахової допомоги в розпізнаванні важливих і корисних речей та у тому, щоб відрізнити їх від речей неістотних. Учні потребують інформації щодо способів верифікації цінностей, значення і якості інформації, яка до них доходить. Їм потрібен вчитель як провідник по світу знань, по світу культури, і вони потребують приязного середовища, яке сприяє навчанню. Добре організована шкільна громада є необхідною для формування умінь функціонування у складному сучасному світі. За організацію умов шкільного навчання відповідають власне вчителі.

На стороні учнів залишається відповідальність за самостійне навчання, наполегливий пошук рішення проблем, творче мислення, готовність до співпраці, ефективна комунікація в команді.

Тому сучасна школа стає скоріше місцем розвитку ключових умінь, аніж передачі інформації, яку легко можна отримати з інших джерел.

Ключові компетенції

На тему сфери компетенцій, які можна назвати ключовими, давно вже триває дискусія в освітньому середовищі. У більшості сформульованих визначень мова іде про їх зв'язок із знаннями, досвідом, цінностями і схильностями, сформованими в процесі навчання. Відповідно, можна сказати, що це певна сфера знань, вмінь і ставлень, які не пов'язані безпосередньо з предметним навчанням, але виходять далеко за межі окремого предмету.

Зазвичай підкреслюється значення ключових компетенцій як для окремих учнів, так і для суспільства в цілому. У різних освітніх документах детальні описи компетенцій бувають різні, але майже завжди у списку найважливіших та обов'язкових в програмах навчання знайдемо: вміння працювати в команді, використання сучасних джерел інформації та комунікації, вміння вирішувати проблеми, вміле використання інформації, що надходить з різних джерел, порозуміння з іншими людьми рідною та іноземними мовами та використання досвіду і знань інших людей, поєднання та упорядкування елементів знань, вміння брати відповідальність за свою роботу і за роботу інших, організація самостійної діяльності, в тому числі власного навчання, самооцінка та ретельна оцінка праці інших, вміння впоратись у непередбачуваній та невизначеній ситуації. До цього деякі додають також відчуття підприємництва та культурну свідомість.

Це дуже довгий список умінь, складних для досягнення. На додачу, їх формування повинно бути завданням кожного вчителя, і найкраще, щоб вони співпрацювали між собою в роботі з учнями над їх вдосконаленням. Успіх учнів значною мірою залежить від того, чи вони досягнуть високого рівня компетенцій із вказаного списку з допомогою вчителів. Коли-небудь це може мати більше значення для їхнього майбутнього, ніж винесений зі школи багаж предметних знань. Окрім того, перелічені компетенції тісно пов'язані одна з одною, і добре володіння однією із них виразно підтримує усі. Так, власне, відбувається у випадку використання інформаційних технологій та сучасних засобів комунікації. Мудре використання їх у школі може стати важливим способом покращення успішності навчання.

Інформаційні технології на усіх заняттях

Не ідеться лише про те, щоби забезпечити школи сучасною електронною технікою і тим самим сказати, що постулат сучасного навчання реалізовано. Значно важливішим є вдале використання того, що у нас є. Варто також вивчити, оцінити та використати вміння, навички та зацікавлення учнів у технологіях. Першим і базовим способом використання інформаційних інструментів та технологій є користування ними для пошуку інформації, доступної в мережі, створення спеціальних ресурсів для учнів. Можна вчити їх, як швидко обмінюватись інформацією і результатами роботи між учнями, а також між учителями та учнями. Застосовуємо їх також для опрацювання інформації, її відбору, упорядкування і зберігання. Деколи варто використати, наприклад, метод, який називають «перевернутий урок», коли відповідно до вказівок вчителя учні самі збирають та опрацьовують інформацію для того, щоб потім перевірити та впорядкувати її разом з учителем.

Треба, однак, пам'ятати, що простого скеровування учнів до інтернет-ресурсів недостатньо. Не достатньо також лише відпрацьовувати вміння користування комп'ютером. Йдеться скоріш про таке планування занять з різних предметів, щоб вони служили формуванню вмінь роботи з джерелами інформації, допомагали у вдосконаленні рідної та іноземної мов і в навчанні математики, розвивали художні вміння, давали можливість розвивати соціальні навички та стикатися зі справжніми проблемами найближчого оточення, а також із глобальними проблемами. Плануючи такі уроки, ми не підміняємо безпосередніх контактів учнів з учителем, а вдосконалюємо та доповнюємо їх. Дуже важливим є створення відповідної атмосфери для роботи та вироблення принципів етичної та ефективної процедури, згідно з якими і будемо діяти.

Врешті треба пам'ятати, що не ідеться лише про те, щоб зробити уроки цікавішими. Вдале використання інформаційних технологій вимагає їх незаперечного підпорядкування цілям уроку. Вони не повинні бути лише додатком чи окрасою. Треба так запланувати діяльність, аби мати впевненість у тому, що учні концентруються на визначених цілях навчання, а не на самому інструменті. Ми повинні бути впевненими, що форма не домінує над змістом і учні дійсно вчать швидше

і більше, що використання інструменту не служить лише для гри, а що ми досягнули мети швидше, ніж під час традиційного уроку.

Учитель, плануючи урок, може покладатися на досвід учнів, але сам повинен також переглянути наявні можливості та вирішити, якими ресурсами хоче скористатися. Можливостей використання технологій є дуже багато: від пошукових сервісів і використання ресурсів мережі, до презентаційних інструментів, комунікаційних інструментів, що служать для редагування і обробки даних, спеціальних інструментів, які використовують в окремих сферах. (Тут можете посылитися на конкретні приклади, навіть зі сторінок ЦГО, які покажуть різноманітність використання).

Стежимо за процесом, а не лише перевіряємо результати

Використання інформаційних технологій може значно полегшити реалізацію учительських завдань, які вже не ґрунтуються виключно на передачі знань учням і перевірці їх засвоєння. Незважаючи на інструменти, які використовують, найважливішою роллю сучасного вчителя є організація та контроль процесу навчання його підопічних. Значно важливішим від перевірки кінцевого результату є створення добрих умов для роботи учнів, мотивація і підтримка їхнього запалу, демонстрація привабливості знання і пробудження зацікавленості, пов'язаної із пізнанням та відкриттям, стеження за перебігом роботи, надання допомоги, своєчасне розпізнавання труднощів, консультування та втручання у випадку необхідності.

Стеження за перебігом навчання підопічних починається з доброго планування. Спершу планує учитель, який аналізує цілі навчання і представляє їх учням. Пізніше учні планують свої дії та визначають свої детальні цілі навчання, звісно, під опікою вчителя. Навіть коли учні реалізують командні проекти і їх самостійність є відносно великою, учитель допомагає зрозуміти та персоналізувати цілі, поділити завдання та підготувати план роботи. Не чекаючи на кінцевий ефект і презентацію результатів роботи учнів, вчитель постійно має інформацію про прогрес. Також ще на початку учнів необхідно поінформувати про те, як і за що їх будуть оцінювати.

Заключна презентація, підсумування уроку, закінчення певної теми є дуже важливими, оскільки дають відповідь на запитання, куди ми прийшли. Тоді ми виставляємо учням бали. Але для вчителя також важливими є відповіді на запитання щодо шляху до мети: як ми давали собі раду під час роботи, чи наші дії були добре організованими, які вміння і досвід ми здобули. На основі цих спостережень учитель планує цілий процес, робить висновки, модифікує і підбирає стратегію.

Зворотна інформація як ключ до успіху

Ключем до успіху в навчанні є добра зворотна інформація. Постійне надання учням інформації щодо того, що вони роблять добре, що необхідно ще поправити чи змінити і як це зробити, є одним із найсильніших факторів, які впливають на успішність процесу навчання. Це має значно більшу силу, ніж просто підсумкові результати у вигляді балів. Вони показують лише те, хто впорався краще, хто з учнів краще від інших виконав завдання чи написав іспит. Поточна зворотна інформація є елементом самого процесу, вона свідчить про його якість, має не лише сильну мотиваційну функцію (оскільки мотивує також підсумкова оцінка), але і дозволяє заощадити багато часу і зосередитись на тих елементах знань і навичок, які вимагають особливої уваги.

Найважливішим, однак, є те, що зворотна інформація дозволяє самим учням контролювати процес і брати за нього відповідальність. Якщо учні добре знають цілі, знають, чого від них очікують, то можуть порівняти результат власної праці з очікуваним модельним рішенням, яке відповідає прийнятим раніше критеріям. Тоді вони можуть оцінити себе та оцінити роботу друзів. Вміння ретельної самооцінки і дружньої оцінки є одним із ключових вмінь.

Зворотної інформації, але скерованої від учня до вчителя, потребує і сам вчитель. Він повинен збирати і аналізувати сигнали, отримані в ході процесу навчання від учнів, щоб могли відповідно реагувати і вдосконалювати свій спосіб діяльності.

Хто відповідає за результат?

У сучасній школі, при добре запланованому та реалізованому процесі навчання, за результати навчання учнів відповідальність є чітко розділеною. Усі докладають зусиль, аби збільшити автономію учнів, роблячи їх більш відповідальними за власний прогрес. Вчителі ж, як організатори процесу, повинні докласти багато старань, щоб створити умови для того, аби їхні підопічні взяли на себе цю відповідальність. Вчителі не можуть усунутись від планування, постійного й уважного відслідковування перебігу навчання, допомоги учням на шляху до знань.

